

Воєнні злочини

Інші види сексуального насильства

Термін «**сексуальне насильство**» використовується для визначення *актів сексуального характеру, нав'язаних силою або примусом*, наприклад, спричинених через страх застосування насильства, примусу будь-якого характеру, затримання, психологічного насильства чи зловживання владою, спрямованих проти будь-якої жертви – чоловіка, жінки, хлопчика або дівчинки.

Сексуальне насильство охоплює, крім згвалтування, такі **форми**, як:

- **обернення у сексуальне рабство** — дії, вчинені проти особи / осіб, стосовно яких виконавець здійснював правомочність власника через придбання, продаж, надання у користування, обмін такої особи / осіб чи шляхом аналогічного позбавлення їх волі, спрямовані на втягнення такої особи / осіб у вчинення одного чи кількох актів сексуального характеру;
- **примушування до проституції** — примушування особи / осіб до участі у вчиненні одного чи кількох актів сексуального характеру шляхом застосування сили чи примусу, внаслідок чого виконавець отримав або очікував отримати будь-які фінансову чи іншу вигоду в обмін на такі акти чи у зв'язку з ними;
- **примусова вагітність** — утримання однієї чи кількох жінок, яких змусили примусово завагітніти, щоби змінити етнічний склад будь-якого населення чи вчинити інші серйозні порушення міжнародного права;
- **примусова стерилізація** — позбавлення особи / осіб природної репродуктивної функції, якщо такі дії не були виправдані необхідністю медичного чи лікарняного лікування такої особи / осіб, не вчинено в її інтересах та вчинено проти її волі;
- **інші види сексуального насильства** — вчинення стосовно особи / осіб актів сексуального характеру або втягнення такої особи / осіб у вчинення таких актів шляхом застосування сили чи примусу, якщо такі дії становлять серйозне порушення МГП.

У положеннях міжнародного права *не наведено вичерпного переліку видів сексуального насильства*, лише визначено загальні характеристики діянь, що можуть підпадати під відповідну кваліфікацію.

Відповідну заборону закріплено в:

- (1) статті 14 Конвенції про поводження з військовополоненими від 12.08.1949;
- (2) статті 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949;

(3) статтях 75–77 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 (щодо збройного конфлікту міжнародного характеру);

(4) статті 3, спільній для Конвенцій про захист жертв війни від 12.08.1949;

(5) статті 4 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 (щодо збройного конфлікту неміжнародного характеру).

Акти сексуального характеру пов'язують із такими діями:

- викриття «статевої частини тіла» або фізичний контакт з такими частинами тіла, зокрема й поверх одягу;
- мають сексуальну природу або сприймаються як такі жертвою чи певною спільнотою;
- передбачає отримання сексуального задоволення від дій чи намір його отримати;
- спричинення впливу на жертву: її сексуальну автономію або цілісність, зокрема й здатність брати участь у сексуальній активності, відчувати сексуальний потяг або мати інтимні стосунки; її сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність; репродуктивну здатність жертви чи репродуктивну автономію;
- натяки чи висловлювання з прихованим або відвертим сексуальним характером для жертви, спільноти чи виконавця;
- передбачає використання, втручання, контроль або деградацію рідин чи тканин, пов'язаних зі статевою і репродуктивною функціями.

Характеристика порушення МГП:

- учинене в умовах збройного конфлікту та пов'язане з ним (може мати місце в умовах міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів);
- жертвою злочину є захищена особа згідно з МГП;
- виконавець вчиняє посягання на тіло особи, її фізичну недоторканість;
- стать жертви не має значення для кваліфікації діяння;
- жертва перебуває в умовах, які унеможливають вільне вираження її волі, зокрема й через загальні обставини збройного конфлікту;
- виконавець застосовує силу стосовно жертви чи іншої особи або примус;
- для правової кваліфікації не має значення кількість жертв: може бути одна чи більше осіб.

У більшості випадків сексуальне насильство часто толерується збройними формуваннями, а не використовується як стратегія війни. Тому такі факти розглядаються як **відокремлені воєнні злочини**.

Сексуальне насильство – це незаконна поведінка, яка не може визначатись як метод ведення війни та не відповідає критеріям, які використовуються для її визначення.

Під час дослідження фактів сексуального насильства як воєнних злочинів важливо показувати **контекстуальні елементи вчинення таких діянь крізь призму їхнього зв'язку зі збройним конфліктом** через аналіз таких аргументів:

- виконавцем є учасником сторони збройного конфлікту, якого визначає його уніформа, відмітна емблема чи звання;
- виконавець займав службову посаду в управлінських структурах цивільного порядку чи політичних структурах сторони збройного конфлікту;
- жертва мала захищений статус за МГП;
- сексуальне насильство вчинено у місці несвободи, яке контролюється стороною збройного конфлікту або пов'язане з нею;
- сексуальне насильство вчинено в умовах проведення обшуків у будинках цивільних, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- сексуальне насильство супроводжувалось питаннями, які стосуються збройного конфлікту;
- виконавець робив заяви, пов'язані зі збройним конфліктом, зокрема й щодо зв'язку жертви з супротивною стороною;
- сексуальне насильство вчинено для досягнення цілі збройного конфлікту, наприклад послаблення підтримки цивільних осіб, їх залякування, примушування покинути територію чи як «винагороду» для військових;
- сексуальне насильство вчинено під час реалізації виконавцем своїх військових обов'язків;
- сексуальне насильство вчинено під час або після військової атаки сторони конфлікту;
- практика сексуального насильства зумовлена або толерується військовим командуванням.

Збройний конфлікт не обов'язково має вважатися причиною для вчинення сексуального насильства, але факт його існування і контекст подій, у якому були вчинені відповідні факти, повинні як мінімум відігравати суттєву роль у:

- здатності виконавця вчинити діяння;
- прийнятті рішення про його вчинення;
- виборі способу вчинення злочину;
- виборі мети, що реалізується через вчинення злочину.

Над довідкою працювали:
Павлюк Аліна (Офіс Генерального прокурора)
Лисенко Марія (JustTalk)